

๐๐๖๒ - ๑๙๖๖๐

๖๐๑๖๑

ศูนย์ข้อมูลภาคเหนือ

รายงานวิจัย

ภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้าน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบด้านนาฏกับ
สิบสองปันนา

Comparative Study of Folk Music Between Lanna and
Xishuangbanna.

โดย

รศ.พร ประชาเตชสุวัฒน์

รายงานวิจัยฉบับที่ ๑๕๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก ทบวงมหาวิทยาลัย

๒๕๓๘

ประเทศไทย : ไทย

หมายเลขงานวิจัย : ๑๕๑

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย) : ภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้าน : กรณีศึกษา
เปรียบเทียบล้านนากับสิบสองปันนา

ชื่อเรื่อง(ภาษาอังกฤษ) : Comparative Study of Folk Music Between
Lanna and Xishuangbanna.

ผู้เขียน : รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์

หน่วยงาน : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยพายัพ

ประเภทของเอกสาร : รายงานการวิจัย

รายละเอียดของงานพิมพ์: รายงานวิจัยขนาด ๑๐๖ หน้า

สถานที่พิมพ์ : มหาวิทยาลัยพายัพ

วันที่ตีพิมพ์ : ๒๕๔๑

ภาษา : ไทย

หน่วยงานที่ให้ทุน : ทบวงมหาวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ
๒๕๓๙

คำหลัก : ศึกษาเพลงพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้านล้านนา
สิบสองปันนา

คำนำ

รายงานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้าน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบล้านนา กับสิบสองปันนา” เป็นการศึกษาเพลงพื้นบ้านของล้านนา เฉพาะ ๔ จังหวัดคือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และน่าน เปรียบเทียบกับเพลงพื้นบ้านของชาวไทลื้อในสิบสองปันนา โดยศึกษาในลักษณะของเพลง บทบาทของเพลงต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ดังกล่าวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนเปรียบเทียบพัฒนาการของเพลงพื้นบ้าน และเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ซึ่งการทำวิจัยนี้ต้องให้ความพยายามอย่างสูงเนื่องจากเอกสารและงานวิจัยในเรื่องนี้มีไม่มากนัก ข้อมูลส่วนใหญ่จึงได้จากการสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ซึ่งผู้วิจัยได้พยายามสัมภาษณ์ให้ได้จำนวนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

งานวิจัยสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ภายใต้อาณัติและภาระสนับสนุนจากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ มากมายอันประกอบด้วย อาจารย์รักเกียรติ ปัญญายศ และอาจารย์วิเทพ กันทิมา จากวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ที่กรุณาออกเก็บข้อมูลภาคสนามในสิบสองปันนาร่วมกับผู้วิจัยและให้ข้อคิดมุมมองหลายประเด็นเป็นประโยชน์ต่อการสรุปและวิเคราะห์

พ่อคำผาย นูบิง ศิลปินแห่งชาติจากจังหวัดน่าน และนายเกษม อุดมพานิชย์ จากจังหวัดแม่ฮ่องสอน อาจารย์พรหมเมศ สรรพศรี จังหวัดเชียงราย กรุณาให้ความสะดวกและแหล่งในการออกไปศึกษาข้อมูล นายดำว ชินฉิน อดีตผู้คุมช่างขับในสิบสองปันนา นายด้อย หัวหน้านักวิจัย สถาบันวิจัยศิลปชนชาติไทในสิบสองปันนา และ ก้องคำ ช่างขับที่มีชื่อเสียงของเมืองเชียงรุ่ง กรุณาเป็นธุระประสานงานในการออกเก็บข้อมูลทั้งเรื่องพาหนะ ที่พัก อาหาร และพาไปพบบุคคลที่จะสัมภาษณ์ตลอด ๒๕ วัน ใน ๔ เมืองใหญ่ ๆ คือเมืองเชียงรุ่ง เมืองฮ่า เมืองฮุน และเมืองไฮ ซึ่งในแต่ละเมืองได้ออกไปอีกหลายหมู่บ้าน รวมผู้วิจัยเดินทางจากเชียงใหม่เพื่อไปทำวิจัยครั้งนี้ที่สิบสองปันนา ๔ ครั้งด้วยกัน จากประสบการณ์นี้ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้เรื่องของดนตรีเพลงพื้นบ้านของสิบสองปันนา และอื่น ๆ อีกมากมาย คุณอดิศร เมืองเกียง และคุณ

วรวรรณ ชิตีชีนะ เป็นผู้ช่วยเหลือและพิมพ์รายงาน สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยพายัพ เป็นหน่วยงานสำคัญในการสนับสนุนและอำนวยความสะดวก
สะดวกในการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทบวงมหาวิทยาลัยได้กรุณาจัดสรรทุน
อุดหนุนในการวิจัยครั้งนี้ จึงขอขอบพระคุณบุคคลและหน่วยงานดังกล่าว และ
ผู้ที่อยู่เบื้องหลังอีกมากมายที่ไม่สามารถกล่าวนามในที่นี้ได้หมด มา ณ โอกาสนี้

ผู้ทำวิจัย

กันยายน ๒๕๔๑

PAYAP UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ(ภาษาไทย).....	๑
Abstract.....	๓
บทนำ.....	๕
แผนที่ลำนนา.....	๘
ภาพ.....	๑๐
ลำนนาสภาพทางภูมิศาสตร์.....	๑๔
- ชาวลำนนาเป็นใครมาจากไหน.....	๑๕
- ความเชื่อของลำนนา.....	๑๙
ดนตรีกับความเชื่อ.....	๒๐
- ดนตรีกับความเชื่อและพิธีกรรม.....	๒๐
- ดนตรีกับการพ่อนผี.....	๒๐
- การบูชาเสาอินทขิลหรือเข้าอินทขิลไล่ชั้นดอก.....	๒๕
- ดนตรีกับพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณี.....	๒๖
- ดนตรีกับงานปอย.....	๒๗
- ดนตรีกับประเพณีบอกไฟ.....	๒๘
เครื่องดนตรีพื้นบ้านลำนนา.....	๓๑
- เครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด.....	๓๑
- เครื่องดนตรีประเภทสี.....	๓๒
- เครื่องดนตรีประเภทตี.....	๓๓
- เครื่องดนตรีประเภทเป่า.....	๓๘
บทบาทและหน้าที่ของดนตรีพื้นบ้านลำนนา.....	๔๐
เพลงพื้นบ้านลำนนา.....	๔๔
เพลงหรือทำนองที่ใช้บรรเลงประกอบขอ.....	๕๔
- โอกาสในการขอ.....	๕๕
- การสืบทอดช่างขอ.....	๕๖

- บทไหว้ครู.....	๕๗
แผนที่ลึบสองปันนา.....	๖๐
ลึบสองปันนาสภาพทางภูมิศาสตร์.....	๖๑
ดนตรีกับความเชื่อ.....	๖๔
- ดนตรีกับความเชื่อเรื่องผี.....	๖๔
- ดนตรีกับพิธีกรรมที่หน้าหอคำอันเป็นที่ประทับของเจ้าเมือง.....	๖๙
- ดนตรีกับขุนนางและเจ้าหลวง.....	๖๙
- ดนตรีกับการจับปลา.....	๗๑
- ดนตรีกับบอกไฟ.....	๗๑
เครื่องดนตรีพื้นบ้านลึบสองปันนา.....	๗๒
- เครื่องดนตรีประเภทสี.....	๗๒
- เครื่องดนตรีประเภทตี.....	๗๒
- เครื่องดนตรีประเภทเป่า.....	๗๓
เปรียบเทียบเพลงและดนตรีพื้นบ้านที่มีบทบาทในความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ระหว่างล้านนากับลึบสองปันนา.....	๗๔
บทบาทและหน้าที่ของดนตรีพื้นบ้านลึบสองปันนา.....	๗๕
เพลงพื้นบ้านลึบสองปันนา.....	๗๖
- ขับลื้อ.....	๗๖
- การขับไล่ปี.....	๗๗
- โอกาสและเนื้อหาในการขับไล่ปี.....	๗๗
- การสืบทอดช่างขับ.....	๘๐
เปรียบเทียบเครื่องดนตรีล้านนากับลึบสองปันนา.....	๘๒
เปรียบเทียบดิ่งกับสะล้อ.....	๘๓
เปรียบเทียบปี่ลึบสองปันนากับปี่จุมล้านนา.....	๘๖
ขับลื้อกับขอล้านนา.....	๘๗
พัฒนาการเพลงและดนตรีพื้นบ้านล้านนากับลึบสองปันนา.....	๙๒

การพัฒนาวางดนตรีพื้นเมืองของล้านนา.....	๙๗
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ในสิบสองปันนา.....	๙๙
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ในล้านนา.....	๑๐๐
บรรณานุกรม.....	๑๐๓

PAYAP UNIVERSITY

บทคัดย่อ

การศึกษานวมีปัญญาเพลงพื้นบ้าน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบ ล้านนา กับ สิบสองปันนา เป็นการศึกษานวมีปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับเพลงและดนตรีพื้นบ้านของชาวล้านนา กับ สิบสองปันนา ในแง่ของการเปรียบเทียบหา ความคล้ายคลึงและความแตกต่าง จากการศึกษพบว่าลักษณะของเพลงและดนตรีพื้นบ้านของทั้งสองพื้นที่มีความคล้ายคลึง หรือแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ เพลงพื้นบ้านของทั้งสองมีลักษณะและบริบทในการเป็นเครื่องมือหล่อหลอมสังคม ได้แก่ การขอและการขบถ ซึ่งมีส่วนต่อการอบรมสั่งสอน ขัดเกลาคนในสังคม โดยทำหน้าที่ต่อจากสถาบันครอบครัวและวัด เป็นตัวสืบทอดหรือเครื่องมือในการที่จะทำให้คนในสังคมได้เข้าใจถึงคำสอนในพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังมีหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่สังคม และเป็นตัวเชื่อมระหว่างหนุ่มสาว ให้มีการปฏิสัมพันธ์ ในการไปแสวงหาสาวของหนุ่ม(ป่าว) ในยามค่ำคืน หรือการที่จะเป็นสะพานเชื่อมไปสู่การรู้จักกันในระหว่างการทำงานในป่าหรือไร่

พอจะสรุปได้ว่า เพลงและดนตรีพื้นบ้านของล้านนาและสิบสองปันนานั้น เป็นส่วนหนึ่งของสังคมในเรื่องของ

๑. ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อในทางศาสนา ประเพณี พิธีกรรม
๒. เป็นมรดกของเจ้านายชั้นสูงในอดีตจนถึงประชาชนทั่วไป
๓. เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างหนุ่มสาวให้ได้มีโอกาสรู้จักและคุ้นเคยกัน

นอกจากนั้น ยังพบว่าเครื่องดนตรีของล้านนากับสิบสองปันนามีความเหมือนกันเกือบทุกประการ แต่จะเรียกชื่อต่างกันหรือเพี้ยนกันไปเท่านั้น หน้าที่ของเครื่องดนตรีในเพลงพื้นบ้านไม่มีความแตกต่างกัน

เพลงและดนตรีพื้นบ้านของทั้งสองที่ใช้ในพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ ไม่มีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ยังคงทำหน้าที่เหมือนในอดีต สำหรับเพลงและดนตรีพื้นบ้านที่อยู่ในบทบาทของการมหรสพ และการแอ้วสาวของล้านนานั้นได้มีการพัฒนาไปจากการเป็นเครื่องดนตรีเดี่ยวเพื่อไปแอ้วสาว ได้กลายมาเป็นการเล่นเครื่องดนตรีหลายชนิดมารวมเล่นด้วยกันเป็นวง เรียกว่าวงพื้นเมือง อันประกอบด้วย ซึง ตะล้อ กลอง และ ฉาบ หรือบางครั้งก็มีคีย์บอร์ดหรือกลองชุดเข้ามาร่วมบรรเลงด้วย ของสิบสองปันนาเองก็มีการพัฒนาแต่ไม่มากหรือเปลี่ยนรูปแบบไม่เหมือนกับของล้านนา

ABSTRACT

- Folk Music : A Comparative study of Folk Music Between Lanna and Xisuangbanna. The focus of this study was to study about folkwisdom in terms of the importance of Music toward People between the two groups. The results of the study showed that there was a similarity in both the folk music and the music of these two groups. In essence it was found that the Folk Music of the two groups acted in a similar way in the process of Socialization by utilizing Saw and Khub Leu respectively. These two means acted as an agent in teaching, socializing, and making people observe norms, beliefs, tradition and other things in the community. The role of these two means took after what the family and the temple had left in order to make life pleasant and liveable according to the beliefs and religion values. They also provided an entertainment for the community and means for teenagers to interact between themselves, or between colleagues at working places or in the field. It can be summarized that the folk Music of the two groups are involved in the society in the following aspects:

1. As Animism, The religion beliefs, Tradition and Rituals
2. As a kind of entertainment for the Royal Family and the public
3. As a bridge between the teenagers to get to know one other.

In addition, It was found that the musical instruments of the two places were similar in both its functions and purposes. The only difference would be naming. It maybe called the same or slightly different. The songs and the music in both places were still used as in the old way. There was not much development in regards to the utilization. It was used in rituals as well as in religion beliefs.

In Lanna, there was a development in using the musical instrument, It was no longer used an instrument in courting, but number of instruments were put together to form a group which can be played in any occassions. In Xisuangbanna it was used as the traditional ways and no alteration at all.